

Езикътъ имъ е дѣйствително сѣщия, както и на турцитѣ, но такъвъ сѣщъ езикъ говорѣтъ и гагаузитѣ. Ний вече имаме едно прѣдположение, че гагаузитѣ сѣ остатци отъ куманитѣ или печенегитѣ, които сѣ играли такава важна роль; защо тогава туй прѣдположение да не можемъ да простремъ и върху Къзълъ-башитѣ. Религията не трѣбва никакъ да ни смѣщава. Ний знаемъ, че въ България, прѣди да се прогласи християнството за господствующа религия, бѣше се вмѣнѣло мохамеданството, което се ясно види отъ въпросъ, който е задалъ царъ Борисъ на Папата и който гласи: "

Въпр. 103. Какво да правимъ съ нечестивитѣ книги, които сме получили отъ Сарацинитѣ?

Отг. Непрѣменно да ги изгоритѣ [Истор. бълг. Литер. Мариновъ стр. 64].

Тукъ не може да бѣде въпросъ за книги други освѣнъ съ мохамеданско-религиозно съдържание. Тия книги не можехъ да съществуватъ въ България, ако нѣмаше мохамеданци, а нѣмаше и да става за тѣхъ въпросъ, ако тѣ не бѣхъ въ едно изобилно количество прѣснѣкти между народа и ако отъ тѣхъ нѣмаше никаква опасностъ за християнството. Паистина за распространението на християнството и за неговото закрѣпяване се употрѣбихъ голѣми усилія и голѣми жестокости, но ний и слѣдъ хилядо години виждаме, че християнството въ насъ съществува само като одѣжда, съ която е покрито старата българска митическа религия.

Слѣдователно, възможно е, щото отъ тогавашното мохамеданство да сѣ останѣли слѣди въ днешнитѣ къзълъ-баши. А поеже въ Персія сѣ извикнѣли нѣкои отъ християнскитѣ еретически учения, тамо сѣ приели и мохамеданското еретическо Алиево учение, то много е възможно, както туй стана по-послѣ съ богомилската ересь, и мохамеданството да е дошло въ България въ тая еретическа Алиева одѣжда.

Ако земемъ прѣдъ видъ нѣкои обряди и обичаи на къзълъ-башитѣ, при смъртъ, рождение и пр., тогава едно прѣдположение, че гагаузитѣ и къзълъ-башитѣ сѣ едно плѣме е повече отъ съблазнително. Пакъ повтарамъ да кажъ, че още е рано да се каже нѣщо положително. Само когато се изслѣдватъ подробно всичкитѣ обряди и обичаи всичкитѣ суевѣрни прѣдания и вѣрвания както на гагаузитѣ така и на къзълъ-башитѣ ще се знае нѣщо положително, а до тогава въпросътъ остава като една тема за рѣшение. Авъ тука сѣ тѣзи нѣколко редове имавъ за цѣль да задамъ тая тема.